PREDICATUL VERBAL

DE

GH. NEDIOGLU

III

Capitolele precedente [1] au fost consacrate studiului sintagmelor predicative formate cu *a putea*, *a trebui*, *a avea*, *a fi* şi *a voi*, semiauxiliare de mod şi de timp în primul rînd, dar avînd uneori şi valoare de aspect verbal. În capitolul de faţă vor fi tratate sintagmele predicative construite cu semiauxiliarele care au în primul rînd rol de aspect şi numai cîteodată se înfăţişează şi cu valori modale ori temporale.

1

O mare varietate de aspect verbal capătă sintagmele predicative compuse cu semiauxiliarele incoative. Printre acestea se cade să semnalăm în primul rînd pe *a începe*, indicat pentru funcţiunea de semiauxiliar prin însăşi natura conţinutului său semantic. În adevăr, şi ca verb plin, cînd formează singur predicatul, el trebuie neapărat însoţit de un substantiv sau de un grup nominal, care implică ideea unei acţiuni. ***Începe ploaia***, ***începe noaptea***, ***începe cu gura la cineva*** (I. Zanne, II, 197) înseamnă de fapt „începe să plouă, începe să se înnopteze, începe să-l certe". Dacă şi ca verb plin, *a începe* este numai în aparenţă autonom, pentru că de fapt el stă întotdeauna în serviciul acţiunii pe care o implică complementul sau circumstanţialul său, se înţelege de la sine că, de îndată ce acestea sînt înlocuite printr-un verb, *a începe* îşi pierde şi aparenţa de autonomie pe care o avea, transformîndu-se cu totul într-un semiauxiliar. Este doar trecerea de la ***începe*** *un cîntec* la sintagma predicativă ***începe*** *să cînte*.

[1] Apărute în *„Limba romînă"* nr. 3 şi 4, 1956.

BDD-A10334 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:42:40 UTC)

Verbul principal din acest fel de sintagme predicative poate fi și suprimat prin elipsă. Uneori, această suprimare este dictată de motive de variație stilistică, spre a nu se mai repeta verbul plin, care apare mai departe în corpul frazei: *Broscoiul cînd* **începe**, *toate celelalte broaște după el* **strigă** (I. Zanne, I, 339). De multe ori însă, exprimarea lui nici nu este necesară, deoarece se subînțelege de la sine. ***Încep** o pîine* înseamnă „încep să iau dintr-însa". În aceste cazuri, contextul ne arată cu cea mai mare precizie verbul principal subînțeles în sintagma predicativă. În citatele următoare, de pildă, el este rînd pe rînd *să lucreze, să se ridice, să se facă, să spună, să vorbească, să povestească, să strige*: *Cine* ***începe** cu bine* cu *bine* ***isprăvește*** (I. Zanne, VI, 662); ***A început** de la lingura de lemn* (Ibidem, III, 595); *Unul ca nici unul, că de la doi* ***încep** cei mulți* (Iord. Golescu, apud Zanne, IV, 232); *Aci* ***începeau** una, aci lăsau alta* (P. Ispirescu, D.Ac.R., II_1, 570); *Deșertă plosca, își drese glasul și* ***începu*** (C. Negruzzi, ibidem); *Un basm cu pajuri și cu zmei / **începe** - acum o fată* (G. Coșbuc, „Mama"); ***începu** la el: Nărodule și prăpăditule*! (I. Pop Reteganul, D.Ac.R. II, 570).

Acțiunea semiauxiliarului *a începe* se vădește, în sintagmele predicative, mai ales asupra verbelor imperfective, cărora le dă, prin interferență un aspect incoativ. Față de predicatele simple *se plimbă, merge, cîntă*, care arată acțiunea în desfășurare și deci fără început și fără sfîrșit, sintagmele predicative corespunzătoare, formate cu *a începe*, apar cu momentul inițial al acțiunii precizat: *După* [aceea]... ***el începu să se plimbe** în lungul odăii* (B. Delavrancea, „Liniște"); *E Meka*! *E Meka și-aleargă* [emirul] *spre ea... / Dar Meka* ***începe** și dînsa **să meargă***... (Al. Macedonski, „Noapte de Decemvrie"); *Și-am mers pe malul apei... dar* ***a-nceput** un plop **să cînte** / și toți plopii cîntau duios în vînt* (G. Coșbuc, „Cîntecul fusului").

Și mai adîncă este schimbarea de aspect provocată de semiauxiliarul *a începe* în sintagmele predicative formate cu verbe perfective, a căror acțiune, limitată prin aspectul lor inerent, își are atît începutul cît și sfîrșitul bine definite, ca petrecîndu-se în același moment. Să comparăm, bunăoară, predicatul exprimat prin verbul perfectiv din „Luna *se ivește* de după deal", cu sintagma predicativă ***începe să se ivească***. Aici acțiunea nu se mai isprăvește îndată după începerea ei, ca în primul caz, ci este arătată ca începînd și continuînd să se desfășoare mai departe. De astă dată, semiauxiliarul a provocat, prin interferență, o totală schimbare de aspect a verbului său principal, pentru că, dintr-o acțiune perfectivă în cel mai deplin înțeles al cuvîntului, a făcut o sintagmă predicativă de aspect imperfectiv. Aceeași opoziție de aspect între predicatele și sintagmele predicative corespunzătoare din: *cred* și ***încep să cred**, mă hotărăsc* și ***încep să mă hotărăsc***;

BDD-A10334 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:42:40 UTC)

mă satur și ***începe să mă satur***, *uit* și ***începe să uit***, *mă vindec* și ***începe să mă vindec*** etc. etc.

Cît de departe poate merge puterea de imperfectivare a semiauxiliarului ***a începe*** se vede mai cu deosebire din sintagmele predicative pe care le formează cu verbele perfective terminative, cînd este în stare să prelungească chiar și terminarea acțiunii. O sintagmă predicativă ca cea din „*Mălaiul* ***începe să se isprăvească***" dă astfel expresie ideii complexe de „început al sfîrșitului", împăcînd printr-un paradox două acțiuni cu aspect diametral opus.

Aceeași schimbare totală de aspect, dar cu alt rezultat, constatăm și între un predicat ca *dă*, bunăoară, și sintagma predicativă ***începe să dea***. Privite izolat, verbele ***a începe*** și *a da* arată acțiunea ca producîndu-se o singură dată; de cum sînt însă unite într-o idee predicativă unică, ele arată repetarea acțiunii verbului principal, dînd astfel sintagmei predicative un aspect iterativ. Este schimbarea pe care o suferă o întreagă serie de verbe cu aspect momentan: *fulgeră* și ***începe să fulgere***, *fură* și ***începe să fure***, *greșești* și ***începi să greșești***, *izbești* și ***începi să izbești***, *oftezi* și ***începi să oftezi***, *păcătuiești* și ***începi să păcătuiești***, *sari* și ***începi să sari***, *tresari* și ***începi să tresari***, *vinzi* și ***începi să vinzi*** etc. etc.

Cazurile de acest fel arată încă odată ce mare greșeală se face, cînd se izolează, analizîndu-se deosebit cele două verbe care constituiesc un singur aspect verbal cu totul deosebit de aspectul celor două verbe asociate. Și nu e vorba numai de o unitate de aspect, ci, ca-n toate sintagmele, și de o singură idee verbală (aceea a verbului principal), de o singură modalitate (conjunctivul următor capătă valoarea modală de indicativ a semiauxiliarului: ***începe să meargă*** = „începe acțiunea mersului și merge") și de o singură temporalitate. (Prezentul conjunctivului își însușește și timpul semiauxiliarului: *începu să se plimbe* = „începu plimbarea și se plimbă"; ***a început să cînte*** = „a început un cîntec și a cîntat").

Din dorința de a înțelege mai bine prin analiză, ajungi să nu mai înțelegi nimic, distrugînd totdeodată și perfecta unitate a sintagmei.

2

Asemănătoare în unele privințe cu cele precedente, sintagmele predicative construite cu semiauxiliarul *a porni* își au nota lor distinctivă, determinată de aspectul incoativ de altă nuanță al acestuia. Spre deosebire de o acțiune începută, care are un caracter mai mult static, în sensul că se petrece de cele mai multe ori pe loc,—acțiunea pornită implică întotdeauna dinamismul unei mișcări care poate merge pînă la febrilitate, cum ne arată și substantivul *pornire* „impulsiune impetuoasă ce nu poate fi stăpînită de rațiune" sau forma pronominală a verbului: *a se porni* pe ploi (pe răcnete, pe țipete etc.). Ex.: *Simțea un avînt neîns-*

BDD-A10334 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:42:40 UTC)

trunat ce-l ***pornea să meargă*** *. . . la chemarea porumbiței* (Al. Odobescu, „Pseudokinegetikos" XI). Ceea ce exprimă în această sintagmă predicativă verbul *a porni*, care aici își păstrează încă autonomia, nu este atît ideea de „îl îndemna" sau „îl îmboldea", cît mai mult ideea de „îl împingea năvalnic" să intre în acțiune a verbului principal.

Dinamismul caracteristic semiauxiliarului *a porni* se manifestă chiar și în sintagmele predicative formate cu un verb a cărui acțiune se petrece pe loc : *Atunci lumea toată . . .* ***a pornit să răpăe*** *din palme* (I. Caragiale apud Tiktin, DGR, 1215). Ce aspect ar fi căpătat această sintagmă predicativă, cu semiauxiliarul *a începe* : „lumea *a început să răpăie* din palme"? Un aspect verbal n e i n t e n s i v, care n-ar fi putut reda atît de puternic izbucnirea bruscă a aplauzelor, așa cum o exprimă semiauxiliarul i n t e n s i v *a porni*. Și încă ceva. Cu caracterul lui mai mult static *a început* nu ne-ar fi putut sugera ideea c o n t i n u ă r i i intensive a acțiunii, în măsura în care ne-o sugerează *a pornit să* . . .

Acest dinamism se simte și în sintagmele predicative formate de semiauxiliarul *a se porni* cu verbele de devenire, care, de felul lor, arată o desfășurare înceată a acțiunii, dar care este transformată de semiauxiliarul *a se porni* într-o evoluție rapidă : *Și-a petrecut vremea cu niște vin care* ***pornise să se oțețească*** (I. Caragiale, „În vreme de război", II). L e n t în *începuse să se oțețească*, procesul de oțețire apare a c c e l e r a t în *pornise să se oțețească*.

3

Un aspect momentan în cel mai deplin înțeles al termenului dă semiauxiliarul *a apuca* acțiunii verbului său principal în sintagma predicatului. Este nuanța sugerată de ideea că subiectul p r i n d e momentul oportun de a intra în acțiune, moment care adeseori este și ultimul, cînd mai este cu putință această intrare : *Deci el* [Dediul Spătarul] *într-o noapte, au îmbătat . . . pe străjerii ce-l păzea*[u] *. . .* ***și au apucat de au încălecat*** *pre cal și . . . au fugit* (I. Neculce, apud Hasdeu, Et. mag. 1404). Datorită valorii speciale a acestui semiauxiliar, acțiunea apare ca î n d e p l i n i t ă nu numai cînd cele două verbe sînt la perfect, ci și cînd sînt la prezent : ***apucă de fuge*** sau ***apucă să fugă***.

Și mai reliefată apare această nuanță incoativă momentană la forma negativă a semiauxiliarului, *a nu apuca să . . .* „a nu putea prinde momentul să . . ." : *Au poroncit lui ceauș-baș a ca să meargă fără de veste la Nicolai Vodă,* ***să nu apuce să se ascundă***. (Axinte Uricarul, D.Ac.R., I_1, 213).

Ideea de a prinde momentul intrării în acțiune este pusă în opoziție cu ideea de a lua înaintea unei acțiuni contrare, care-ar putea-o împiedeca. Spătarul apucă să fugă înainte de a fi prins, iar Nicolai-Vodă urma să fie prins înainte de a apuca să se ascundă.

BDD-A10334 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:42:40 UTC)

La forma negativă, semiauxiliarul *a apuca* poate insufla verbului principal din sintagma predicatului și nuanța de aspect că o acțiune abia începută este întreruptă de o altă acțiune : ***N-apucă să facă zece, douăzeci de pași, și iacă se pomeni cu dînsul dinaintea lui*** (P. Ispirescu, „Aleodor-Împărat"). Această nuanță incoativă devine subtilă, cînd sintagmele predicative de acest tip sînt completate cu adverbul *bine*, singur sau precedat de *încă* : ***N-apucase încă bine cel din urmă apostol să păşească pragul, şi Toderică se puse la jucat stos*** (C. Negruzzi, „Toderică"). De astă dată însuși momentul păsirii pragului este tăiat în două, ca să se așeze între începutul și sfîrșitul lui, intrarea în acțiune a jocului de cărți. Cît de departe merge această despicare în două a unui moment ne-o arată citatul următor, în care acțiunea momentană a unui ingresiv ca *a se așeza* este scindată în închipuirea vorbitorului, pentru ca să se interpună sunetul bucsumului : ***N-apucară să se aşeze bine, şi auziră un sunet de bucium*** (P. Ispirescu, apud Candrea, D. En.,I, 69). În același chip poate fi scindat și momentul final al unei acțiuni, care a avut o desfășurare prealabilă : ***N-apucară să-şi sfîrşească bine vorba şi să te ţii, Pîrleo*** ! *Soldaţii într-un suflet alergară* . . . (P. Ispirescu, „Fiul vînătorului").

Sintagmele predicative compuse cu forma pronominală a acestui semiauxiliar, *a se apuca*, se apropie de cele formate cu semiauxiliarul incoativ sinonim *a începe* : *Dacă-i gata cu cinatu', eu m-apuc să-i fac şi patu* (Jarnik-Bîrseanu, „Poruncitu-mi-a mîndra"). Și totuși în nota incoativă a semiauxiliarului *mă apuc* simțim o participare mai activă a subiectului la acțiunea verbului principal. Este deosebirea dintre *Şi Ştefan-vodă . . .* ***s-au apucat să facă*** *mănăstirea Putna* (I. Neculce, „O samă de cuvinte") și „Ștefan-Vodă *a început să facă . . .*"

Cînd verbul principal este un indicativ introdus prin ligatura consecutivă *de*, sintagma predicativă formată cu semiauxiliarul *a se apuca* arată acțiunea nu numai ca începută și continuată, dar și dusă pînă la capăt. *Şi, întorcîndu-se înapoi, Ştefan-vodă* ***s-au apucat de au făcut*** *mănăstirea Voroneţului* (I. Neculce, „O samă de cuvinte") ; *Şi aşa, rugată fiind cu stăruinţă,* ***se apucă şi ea de găti*** *nişte bucate înfricoşate* (P. Ispirescu, „Ileana-Simziana"). În chipul acesta acțiunea predicatului ni se înfățișează sub trei aspecte consecutive : incoativ, continuativ și perfectiv. Desfășurarea și îndeplinirea acțiunii începute se subînțeleg în sintagmele predicative de acest fel și cînd atît semiauxiliarul cît și verbul principal sînt la imperativ : *Haide,* ***apucă-te de-ţi fă părul*** (V. Alecsandri, D.Ac.R., I_1, 213).

În sfîrșit, semiauxiliarul *a se apuca* mai are și o notă modală proprie, care-i dă o individualitate și mai bine definită. Deoarece, în calitatea lui de verb plin, el este aplicat de obicei unor fapte reprobabile (a se apuca

BDD-A10334 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:42:40 UTC)

de tîlhării, de spargeri, de furturi, de găinării, de nebunii, de năzbîtii, de drăcii, de strengării etc.) semiauxiliarul *a se apuca* adaugă adeseori și el o notă modală de reprobare acțiunii verbului principal cu care formează sintagma predicatului: ***S-au apucat să-i spargă ușa*** (I. Caragiale, „La hanul lui Mînjoală"); *Dacă nu știi să văpsești, **nu te-apuca să mînjești*** (I. Zanne, V, 654). În unele sintagme predicative această reprobare este îmblînzită, redusă fiind la o imputare pentru o acțiune nesocotită sau numai pripită, care ne pune în fața unui fapt îndeplinit: *Ceea ce îmi pare rău . . . **e că te-ai apucat și ai trimis***[1] *la toată lumea invitații* (Al. Vlahuță, apud Tiktin, DGR, 84).

4

Sintagme predicative din cele mai caracteristice limbii noastre formează semiauxiliarul *a sta*. Caracteristice atît ca aspect verbal cît și ca temporalitate.

Ca verb plin, *a sta* este un imperfectiv. El arată acțiunea în continuare și nu ne spune nimic cu privire la începutul ei și nici dacă se apropie de sfîrșit. Ca semiauxiliar însă, *a sta* capătă un aspect momentan, făcîndu-ne să așteptăm din moment în moment începutul acțiunii verbului principal: *Afară **stă să plouă*** (I. Bassarabescu, apud Tiktin, DGR, 1481). Cum se explică această neașteptată schimbare de aspect? Prin valoarea pe care o capătă *a sta* în construcția *stă gata să* . . . în care apare adeseori: *începu a citi pe cărticica lui și înlătură . . . groaza ce **sta gata să-l cuprinză*** (P. Ispirescu, „Voinicul cel cu cartea în mînă născut"). Aceasta e și calea pe care verbul autonom s-a transformat în semiauxiliarul *a sta*, care dă sintagmei predicative o nuanță incoativă, menită să arate că acțiunea n-a început încă, dar e gata-gata să înceapă.

O astfel de nuanță de aspect am întîlnit-o și în sintagmele cu *a fi*. Acolo încă iminența acțiunii era redată printr-un viitor în trecut (era să cadă) pe cîtă vreme aici avem un p r e z e n t în perspectiva unui v i i t o r i m i n e n t (*stă să cadă*), care se deosebește ca nuanță și de prezentul în perspectiva unui viitor, ce nu se anunță ca imediat (cînd *e să cazi* în păcat...). Alte exemple: *Ajunse să-i pară că **stă să cadă** coliba pe ei* (P. Ispirescu, D.Ac.R., I², 16); *dușmanele mi-s multe.../ Toate **stau să mă omoare*** (Jarnik-Bîrseanu, „Foaie verde de trifoi");

[1] În privința formei acestor sintagme, să nu ne lăsăm înșelați de analiza formalistă, care ar veni să ne spună: „Dar bine, nu vedeți că în *Te-ai apucat și ai trimis* avem o frază compusă din două propoziții coordonate, legate prin conjuncția copulativă *și* ?" Nu, coordonatele sînt propoziții care au pe de o parte același rol sintactic în frază, fie că sînt amîndouă principale sau subordonate; iar pe de alta, care n-au raporturi reciproce între ele. Nimic din aceste două note caracteristice coordonatelor în *Te-ai apucat și ai trimis*, unde avem o singură idee predicativă, exprimată prin verbul plin *ai trimis*, colorat cu nuanța de aspect incoativ și cu nuanța modală de imputare a semiauxiliarului reprobativ *te-ai apucat*, cu care formează sintagma predicativă.

BDD-A10334 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:42:40 UTC)

Stînca stă să se prăvale / în prăpastia măreață (M. Eminescu, „Floare albastră").

Aceasta nu însemnează însă că semiauxiliarul *a sta* nu poate forma și sintagme de viitor în trecut. E de ajuns să-l punem la imperfect, pentru ca exemplele precedente să exprime această temporalitate: *Coliba* ***stătea să cadă*** *pe ei*; *Dușmanele* ***stăteau să mă omoare***; *Stînca* ***stătea să se prăvale.***

Cînd derivă de-a-dreptul din verbul plin imperfectiv, semiauxiliarul *a sta* dă sintagmei predicative un aspect durativ, înfățișînd acțiunea verbului principal într-o continuitate subliniată: *Rămîi uimit, cînd* ***stai să cugeți*** *ce de noroade s-au vînturat pe malurile Dunării* (AL. Vlahuță, „Romînia pitorească", 58). Față de durata limitată a verbului simplu *cugeți*, sintagma *stai să cugeți* exprimă o durată nelimitată. Verbul principal înfățișat sub acest aspect poate fi și la indicativ, introdus prin conjuncțiile *și* sau *de*: *Așa, cinstite Părinte,* ***stau și mă mir*** *ce să fac* (Anton Pann, „Povestea vorbei"); *Ce* ***stai dumneata de vorbești?*** *. . . Cu otravă se răsplătește cel ce a făcut atîtea slujbe?* (P. Ispirescu, „Țugulea"). Deși apar în cîte o construcție frazeologică, aceste sintagme predicative (ca și *a apucat și a fugit* sau *a apucat de a fugit*) constituiesc de fapt cîte o singură idee predicativă, pentru că conțin cîte o singură idee verbală — „mă mir" și „vorbești" — semiauxiliarul *stau* (*stai*) neavînd decît rolul accesoriu de a sublinia aspectul imperfectiv al celor două acțiuni, înfățișîndu-le într-o continuă desfășurare, ca și în cazul cînd verbul principal este la conjunctiv (cînd *stai să cugeți*).

5

Un alt semiauxiliar care intră adeseori în sintagma predicatului este *a da*.

Procesul de abstractizare care a dus la transformarea verbului plin *a da* într-un semiauxiliar se vede mai cu deosebire în construcția impersonală pasivă *a-i fi dat cuiva să . .*, în care nu mai este vorba de a se oferi unei persoane ceva concret, ci de a i se fi hotărît destinul. Momentan de felul lui, ca verb plin, întrucît arată acțiunea începută și sfîrșită în același moment, *a da* capătă ca semiauxiliar un aspect incoativ-continuativ, arătînd momentul cînd începe desfășurarea acțiunii predicative. *Văd bine că* ***mi-i dat mie ca să mor în haiducie***[1] (V. Alecsandri, „Doină haiducească"). De la ideea de predestinare, acest semiauxiliar a ajuns să exprime în alte sintagme predicative ideea de „a i se întîmpla cuiva să . . .", întîmplarea fiind socotită în credințele poporului tot ca

[1] Construcția curentă este *mi-e dat să mor*, ligatura *ca* fiind introdusă din motive de ordin metric, care cereau o silabă în plus.

BDD-A10334 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:42:40 UTC)

sortită : *Am făcut cunoștința unui domn, care posedă o colecție de scrisori —cea mai prețioasă din cîte* ***mi-a fost dat să văd*** (I. Caragiale, „Antologie").

O altă valoare cu care apare semiauxiliarul incoativ *a da* în unele sintagme predicative provine din înțelesul de „a intra" al verbului plin : *De se va prileji* ***să dea*** *lupii în vii . . .* („Pravila lui Matei Basarab"); *Pasărea vicleană* ***dă*** *singură în laț* (I. Neculce); *Se ferește de ploaie și* ***dă*** *în noroaie* (I. Zanne). Ideea de „intrare" echivalînd cu începutul acțiunii, *a da* este întrebuințat ca incoativ chiar și în calitatea lui de verb plin ca în : ***a dat*** *iarba* „a început să încolțească" ***Dat-a*** *frunza fagului* (G. Dem. Teodorescu, 289); ***dă*** *în amurg* „începe să amurgească"; *De cum* ***a dat*** *în fapt de zori* „de cum au început să se reverse zorile" (G. Coșbuc, „Nunta Zamfirii").

Ajuns în acest stadiu al evoluției sale semantice, era firesc ca verbul plin *a da* „a intra" să se transforme într-un semiauxiliar incoativ. În adevăr, de îndată ce acțiunea însăși nu mai este exprimată de el, ci de un verb următor, *a da* își pierde înțelesul propriu, rămînînd numai cu funcțiunea abstractă de a arăta că acțiunea verbului principal este la începutul ei.

Cu această valoare, semiauxiliarul *a da* formează sintagma unui predicat de o fină nuanță incoativă, exprimată prin perifraza *a da să se înțeleagă* (*a da cuiva să înțeleagă*) : *Tu, voinicule, vasăzică,* ***ne dai să înțelegem*** *că acela a omorît pe balaur, care va arăta limbile* [fiarei] (P. Ispirescu, „Balaurul cu șapte capete"). În locul unei hotărîte intrări directe în subiect, prin *ne spui că . . .*, vorbitorul arată prin *ne dai să înțelegem* că interlocutorul său face numai aluzie la acțiunea despre care este vorba, dînd ascultătorilor doar o discretă indicație asupra ei și lăsîndu-i s-o completeze singuri. Este calea ocolită prin care se spune puțin ca să se înțeleagă mult.

Adeseori, semiauxiliarul *a da* face ca sintagma predicatului să înfățișeze acțiunea numai ca încercată. E așa numitul aspect conativ. Această valoare își are rădăcina în înțelesul de „a încerca" al verbului plin *a da* : *Baba se scarmănă la cap,* ***dă la deal, dă la vale*** [= încearcă într-un fel, încearcă într-altul] *dar n-are ce face* (I. Creangă, „Soacra cu trei nurori").

Cu această nouă funcțiune, semiauxiliarul *a da* colorează sintagma predicativă cu diferite nuanțe de aspect. Uneori acțiunea încercată nu poate fi nici începută, deoarece este împiedecată de o acțiune contrară : *Omul fără bani e ca pasărea fără aripi ;* ***cînd dă să zboare****, cade jos și moare* (Anton Pann, apud Zanne, V, 52); *Frate-său* ***a dat să vorbească****, dar n-a putut — amuțise* (I. Caragiale, „La hanul lui Mînjoală"); ***Dădu să țipe****, dar nu putu* (B. Delavrancea, „Departe"); ***A dat să plîngă****, dar ochii lui nu mai aveau lacrămi* (Al. Vlahuță, apud Candrea, DEI, 379). Alteori

BDD-A10334 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:42:40 UTC)

subiectul începe acțiunea, dar n-o poate realiza, fie pentru că nu este în stare s-o continue, fie pentru că nu ajunge prin ea la rezultatul dorit : *Și de dau ca să-i vorbesc, / tot la vorbe încîlcesc / și pe loc că amuțesc* (T. Pamfile, „Frunză verde iarbă mare") ; *Biata fată dă să mintă . . . ba una, ba alta, dară zmeul — zmeu nu crezu nimic* (I. Pop Reteganul, „Pipăruș Pătru").

Nuanța temporală de viitor iminent pe care semiauxiliarul *a da* o insuflă acțiunii se apropie, în sintagma următoare, de funcțiunea similară a semiauxiliarului *a sta* : *De la o vreme, corabia dă să se cufunde* (Șezătoarea, D.Ac.R., II_2, 107). Dacă însă și aici avem înțelesul că acțiunea este gata-gata să se petreacă, întocmai ca în *Stînca stă să se prăvale*, în schimb nuanțele sînt deosebite. În ultimul exemplu, acțiunea urmează să se producă dintr-o dată, după o stare de cea mai deplină imobilitate ; pe cînd în *Corabia dă să se cufunde* avem trecerea de la acțiunea de plutire la cea de cufundare. E deosebirea dintre aspectul ingresiv al acțiunii ce amenință să se producă brusc și dintre cel incoativ, care o arată numai gata să se producă. Cît de sensibilă este expresia românească în această privință se vede din faptul că simțul limbii nu admite să se zică *Corabia stă să se cufunde*, după cum nu admite să se spună nici *Stînca dă să se prăvale*. Semiauxiliarul *dă* implică o mișcare prealabilă, pe cînd *stă* implică o imobilitate prealabilă.

Cînd verbul principal este la indicativ, introdus prin conjuncția *de*, în loc să arate acțiunea numai ca iminentă, sintagma cu semiauxiliarul *a da* ne-o înfățișează nu numai ca începută, dar și ca isprăvită în același moment : *Cerui apă neatinsă / ea mi-o dă cu dor aprinsă ; / Cît am dat-o de-o am băut, / Leana alta mi-a părut* (V. Alecsandri, P.p. „Leana"). E un citat de un deosebit interes, pentru că înfățișează verbul plin *a da* (îmi dă apă) în același context cu semiauxiliarul *a da* (cît *am dat* de-o am băut), care s-a abstractizat într-atîta, încît a rămas numai cu ideea abstractă de aspect momentan, cum îl arată și înțelesnl *de-ndată* ce (*am băut-o*). E încă un caz care ilustrează pînă la evidență cît de inseparabil se unește semiauxiliarul cu verbul său. Izolat prin analiză, semiauxiliarul *a da* își recapătă (ca în toate cazurile precedente) autonomia și înțelesul concret de „a înmîna cuiva ceva", iar sintagma *Cît am dat de-o am băut* rămîne fără înțeles, pentru că nu poți întreba nici „cui ai dat ?" nici „ce i-ai dat ?".

6

Cu o mare varietate de nuanțe, atît ca aspect, cît și ca modalitate, se înfățișează sintagmele predicative în componența cărora intră semiauxiliarul *a lăsa*.

Ca verb autonom, el are între altele și înțelesul de „a părăsi" : *Își lasă casa și pleacă*. Este deci de aspect perfectiv, pentru că arată acțiunea

BDD-A10334 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:42:40 UTC)

ca terminată. Ce se întîmplă cînd i se adaugă ideea unei alte acțiuni, cu care formează sintagma predicativă? ***Îl lasă să fugă.*** Dintr-un verb plin perfectiv-terminativ, *a lăsa* devine astfel un semiauxiliar incoativ, arătînd începutul acțiunii verbului principal *a fugi*. La fel și în citatul: *ușa lăturalnică deschizîndu-se,* ***lăsă să intre*** *Doamna Ruxandra* (C. Negruzzi). Cum se explică această schimbare de aspect? Exprimînd s f î r ș i t u l unei stări de lucrări, *a lăsa* arată în același timp î n c e p u t u l acțiunii verbului următor[1].

În sintagma predicatului, semiauxiliarul *a lăsa* modifică acțiunea verbului principal, după cum e și aspectul acestuia. Dacă este perfectiv, ca în exemplele citate, semiauxiliarul îl incoativează: *îl lasă să fugă, îl lasă să intre.* Ce se întîmplă cînd verbul principal este un imperfectiv, ca de exemplu în proverbul *Pentru un șoarece,* ***lasă să ardă*** *moara* (Anton Pann)? De astă dată semiauxiliarul *lasă* p r e l u n g e ș t e durata acțiunii, moara fiind lăsată să ardă mai departe. O dată cu această prelungire a duratei și deci o dată cu nuanțarea în acest sens a aspectului imperfectiv al acțiunii, constatăm și o totală schimbare de modalitate. Conjunctivul *să ardă* nu mai exprimă ideea de posibilitate sau de nesiguranță caracteristică acestui mod, ci înfățișează acțiunea nu numai ca sigură, dar și ca reală: Moara *arde*, iar subiectul, în loc să stingă focul, îl lasă să ardă mai departe. Cum s-a putut produce o schimbare atît de radicală a modalității conjunctivului? Prin interferență. Cu modalitatea inerentă verbului *lasă*, căreia i se adaugă și modalitatea de siguranță a indicativului la care este pus, semiauxiliarul *lasă* anihilează modalitatea de nesiguranță a conjunctivului, făcîndu-l să exprime acțiunea ca sigură și reală.

Aceeași nuanțare de aspect și aceeași schimbare totală de modalitate și în citatul ce urmează. Întîrziind cu mult peste ora la care sînt așteptați, Mache îi spune lui Lache: ***Nu face să lăsăm damele să aștepte*** (I. Caragiale, „O lacună"). În timp ce se desfășoară încă acțiunea verbului imperfectiv din „damele așteaptă", semiauxiliarul *a lăsa* introduce o subtilă notă incoativă, prin ideea că așteptarea î n c e p e să se prelungească. De altă parte, grație aceluiași semiauxiliar, ca și în exemplul precedent, conjunctivul ajunge să exprime acțiunea cu siguranța indicativului: damele așteaptă și continuă să aștepte[2].

---

[1] Așa se explică de ce și verbul plin *a lăsa* capătă în anumite condiții înțelesul de *a începe*. Din *a lăsa carnea și brînza și a începe secul* s-a născut locuțiunea verbală *a lăsa secul* „a începe secul, după cum din *lăsatul cărnii și al brînzei și începutul secului* s-a născut locuțiunea substantivală *lăsatul secului* „începutul secului". Și în alte cazuri surprindem această trecere de la un înțeles la celălalt. *Se lasă noaptea*, bunăoară, înseamnă „începe să se înnopteze".

[2] Prezența complementului *damele* în însuși corpul sintagmei nu-i tulbură întru nimic unitatea, pentru că, deși legat gramatical de semiauxiliar, el se raportă de fapt la verbul principal, *damele* fiind acelea care așteaptă și sînt lăsate să aștepte. E o rînduire a termenilor care poate fi aplicată și exemplului citat mai sus: *Ușa deschizîndu-se, lăsă pe Doamna Ruxandra să intre*, în loc de *lăsă să intre D.R.*, cum apare construcția la Negruzzi.

BDD-A10334 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:42:40 UTC)

Verbul principal din sintagmele de acest tip poate fi şi suprimat prin elipsă, cînd ni-l sugerează complementul sau circumstanţialul care urmează. În citatele următoare, bunăoară, exprimarea verbelor *să intru* şi *să crească* nu mai este necesară pentru că se subînţeleg: ***Lasă-mă, mîndruţo-n casă*** (Jarnik-Bîrseanu, D.Ac.R., II_2, 104); ***Îşi lăsă favoriţi mari şi barbetă*** (C. Negruzzi, ibidem).

Imprimînd verbului următor ideea că acţiunea lui se produce pe temeiul unei permisiuni, semiauxiliarul *a lăsa* formează numeroase construcţii cu valoare imperativă, care exprimă rugămintea, sfatul sau porunca de a se permite intrarea în acţiunea verbului principal: ***Las să leg a mea viaţă de a ta***! (M. Eminescu, „Scrisoarea III"); ***Dar lăsaţi măcar strămoşii ca să doarmă-n colb de cronici***! (Idem, ibidem); ***Las să vorbească Ion, / că şi el e om***! (I. Zanne).

Iată însă un caz deosebit: — *Măria sa vrea să vîndă pădurea, cucoane Sofronie*, [zice pădurarul administratorului moşiei] — ***Lasă să o vîndă. Ce treabă ai tu***? (M. Sadoveanu, „Nopţi de Sînziene"). In citatele precedente modalitatea inerentă a verbului *lasă* mergea mînă-n mînă cu modalitatea imperativului, deoarece *a lăsa* însemna „a da voie", sens care se împacă cu rugămintea, sfatul, cererea etc. de a se permite cuiva să facă ceva. În ultimul exemplu însă, acest înţeles ne-ar duce la absurditatea că administratorul ar fi dat subalternului său sfatul de a permite stăpînului să-şi vîndă pădurea. Sintagma predicativă *lasă s-o vîndă* este astfel imperativă numai ca formă, modalitatea exprimată fiind cu totul străină de acest mod. În adevăr, ea înfăţişează n e p ă s a r e a faţă de intrarea în acţiunea verbului principal: vînzarea pădurii; iar această atitudine de dezinteresare, care exclude orice preferinţă, nu poate fi atribuită în nici un caz imperativului, modul voinţei prin excelenţă. Cine a putut să modifice într-atîta modalitatea imperativului *lasă*! încît să-i anihileze pînă şi nota cea mai caracteristică, făcîndu-l să nu mai exprime acţiunea ca un obiect al voinţei sau al dorinţei noastre? Interferenţa. Şi iată cum. De astă dată, semiauxiliarul *a lăsa* a evoluat spre ideea şi mai abstractă de „a fi liber să . . .", ca urmare a permisiunii şi deci a libertăţii ce are cineva de a dispune cum vrea de bunul său. Sintagma predicativă *lasă s-o vîndă* devine astfel sinonimă cu *poate s-o vîndă*, care am văzut că exprimă aceeaşi atitudine de nepăsare, cînd accentul cade pe verbul principal. Cum însă modalitatea nepăsării, pe care o implică aici semiauxiliarul *a lăsa*, se opune categoric modalităţii imperative, prin ciocnirea lor, s-a produs fenomenul de interferenţă, cu rezultatul că modalitatea semiauxiliarului s-a impus modalităţii imperativului, schimbînd-o cu totul.

Cazul acesta ne duce cu gîndul la modificarea pe care o suferă modalitatea imperativului datorită semiauxiliarului *a putea*, ca în versul lui Eminescu ***Şi de-aceea de-azi nainte poţi să nu mă mai întrebi / de ce ritmul . . .***

BDD-A10334 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:42:40 UTC)

Acolo însă interferența a dus numai la atenuarea severității imperative, cum s-a arătat mai sus. Aici interferența anulează pur și simplu modalitatea imperativului, înlocuind-o printr-o modalitate diametral opusă, modalitatea indiferenței.

Asemănătoare ca formă, cele două modalități se disting numai prin intonare. Imperativă în ***Lăsă-l s-o vîndă***, sintagma predicativă capătă modalitatea indiferenței în *Lasă-l* ***s-o vîndă***. Cu adevărat un singur cuvînt fonetic, cum îi zic lingviștii. Ce s-ar mai alege din această intonare, singura care distinge modalitatea nepăsării, dacă am descompune sintagma în părțile-i componente? Nimic. Ca și cum ai sparge un mărgăritar, ca să vezi din ce se compune.

Cu o altă valoare se înfățișează sintagma predicativă formată cu ajutorul semiauxiliarului *a lăsa*, provenit însă din verbul plin *a lăsa grija* (*răspunderea*) asupra cuiva. Prescurtată în *las' pe mine*, această perifrază a dat naștere unei construcții de expresivă concentrare, care, transformată în semiauxiliar, provoacă un alt caz de interferență între modalitatea semiauxiliarului și modalitatea imperativului.

Prin verbul plin din *las' pe mine*! vorbitorul roagă pe interlocutorul său să-i încredințeze grija aducerii la îndeplinire a unei acțiuni, asigurîndu-l prin angajamentul ce-și ia de a o săvîrși potrivit dorinței lui :— *Să mîi cît vei putea*! . . . — ***Las' pe mine***, *cuconașule*, *răspunse surugiul* (I. Negruzzi).

Ce se întîmplă cînd perifraza autonomă *las' pe mine* devine un semiauxiliar și intră în componența unei sintagme predicative? Ne-o arată următorul citat : — *D-apoi cînd or veni ai noștri* [și vor vedea că ne-am omorît soacra]? . . . — *oi vorbi eu și cu dînșii și* ***lasă dacă va fi ceva!*** răspunde cea mai mică dintre nurori (I. Creangă). Observăm în primul rînd că semiauxiliarul se reduce la un singur termen : *lasă* în loc de *las' pe mine*. Vedem apoi că verbul principal este introdus prin ligatura *dacă*. În sfîrșit, sintagma predicativă *las' dacă va fi ceva* apare în lumina unei alte modalități. În perifraza autonomă *las' pe mine*! modalitatea este încă imperativă prin rugămintea ce se exprimă, asigurarea rămînînd numai subînțeleasă. În sintagma cu semiauxiliarul *lasă*, dimpotrivă, se ridică pe primul plan asigurarea ce se dă și răspunderea ce se ia, înlăturîndu-se cu desăvîrșire ideea de rugăminte, caracteristică modalității imperative, care este înlocuită prin ideea de siguranță a modului indicativ, cum ne arată și înțelesul : *Oi vorbi eu și cu dînșii* ***și lasă dacă va fi ceva*** însemnează „și vă asigur că nu se va întîmpla nimic". Același caz și în citatele următoare : *Și dacă te crezi nedreptățit, du-te și la Dumnezeu* ***și las dacă ți-o face și el judecată mai dreaptă decît aceasta*** (I. Creangă, „Cinci pîni") ; . . . ***să ne dați cît se poate mai multă mîncare și băuturică . . . să din mîncare și băutură las' dacă ne-a întrece cineva*** (Idem, Harap-alb).

BDD-A10334 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:42:40 UTC)

Cînd semiauxiliarul *lasă* este așezat după verbul principal, sintagma predicativă capătă și un pronunțat aspect intensiv: *Întreabă-i* [pe orășeni] *ce e bleavu, resteu, bulfeiu . . . și de ți-o ști, lasă!* (Gr. Jipescu, „Opincarul", 55) = „îmi pun *capul dac-or ști*".

7

Vom încheia acest studiu cu încă un tip de sintagme predicative, demn de semnalat prin faptul că interferența produce un rezultat pe care n-am avut prilejul să-l relevăm pînă acum. Este vorba de sintagmele compuse cu semiauxiliarul impersonal *îmi vine*.

Deși la modul indicativ, acest semiauxiliar imprimă conjunctivului următor o modalitate optativă. Astfel, propoziția *îmi vine să-l mănînc* (I. Zanne, III, 632) prin care poporul își exprimă afecțiunea pentru cei dragi, devine echivalentă cu „l-aș mînca [de drag ce-mi este]", după cum cu semiauxiliarul la imperfect, sintagma predicativă echivalează cu un optativ trecut: *boiul îi era așa de gingaș, încît îți venea să-l bei* [= l-ai fi băut] *într-o bărdăcuță de apă* (P. Ispirescu, „Ileana -Simziana").

Cum se explică faptul? Prin valoarea optativă pe care o are adeseori impersonalul *îmi vine* și ca verb plin, cînd formează singur predicatul unei propoziții și cînd poate transmite această modalitate chiar și predicatului unei propoziții explicative următoare, silindu-ne să-l punem la optativ: *Nu știu ce-mi vine* : / *aș mînca din fitecine* (T. Arghezi, „Flori de mucigai"). În chipul acesta vedem cum ideea modală de dorință, inerentă verbului plin, s-a transmis semiauxiliarului, cum datorită ei, semiauxiliarul a schimbat modalitatea indicativului la care a fost pus, într-o modalitate optativă și cum, la rîndul său, semiauxiliarul a impus-o apoi conjunctivului următor și întregii sintagme.

O dată pus înaintea primului conjunctiv, semiauxiliarul nu se mai repetă înaintea conjunctivelor coordonate ce urmează, insuflîndu-le totuși și lor modalitatea optativă și transformîndu-le în sintagme predicative de felul celei dintîi: *Îmi vine să-l iau de păr* și *să-l bag în sîn* (I. Zanne, II, 403); *Eram de o veselie nebună*: *Îmi venea să cînt, să sar în sus, să sărut pe Baba Ilinca* (N. Gane, apud Tiktin, DGR, 1728).

Unitatea deplină pe care o formează cele două verbe la mod personal se vede nu numai din faptul că exprimă o singură idee predicativă, cu o singură modalitate și temporalitate, dar și din aspectul verbal unic cu care se înfățișează sintagma predicativă. În adevăr, dintr-un verb perfectiv ca *îmi vine* și dintr-o formă verbală imperfectivă de conjunctiv, ia naștere aspectul de ansamblu al perifrazei, un aspect de nuanță incoativă, care arată nu chiar începutul acțiunii, ci numai dorința arzătoare, ca în exemplele precedente,

BDD-A10334 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:42:40 UTC)

sau numai impulsiunea nestăvilită de intrare în acțiunea verbului principal, ca în citatul următor : *Of, mamă, eu am să nebunesc aici . . . **îmi vine să iau cîmpii*** (Al. Vlahuță, „Clipe de liniște", 86).

Cînd semiauxiliarul e la negativ, sintagmele predicative de acest tip exprimă de obicei atitudinea de p r e g e t a r e a cuiva de a intra în acțiune : *Orișicum, dascăle, tot **nu-mi vine să fac** una ca asta* (P. Ispirescu, „Cei trei frați împărați"). Sînt însă și cazuri cînd, odată cu negarea semiauxiliarului, sintagma capătă și un alt aspect : *Cînd o vedeai strobolind după treburile casei, cu fusta ridicată nițel în cingătoarea strînsă pe trupșoru-i mlădios, **nu-ți venea să-ți mai iei ochii de la ea*** (Sandu Aldea, „În urma plugului", 24). De astă dată acțiunea verbului principal — ațintirea privirii asupra femeii — este în desfășurare, continuînd cu atîta insistență, încît subiectul n-o mai poate opri de a se desfășura mai departe. E un aspect i m p e r f e c t i v — i n t e n s i v.

Am trecut în revistă numai pe cele mai caracteristice din numeroasele și variatele perifraze predicative, pe care le formează limba noastră. Rezultate din fuziunea semiauxiliarului cu verbul său principal, în acea unitate indivizibilă pe care o constituiesc sintagmele, aceste perifraze sînt expresia spontană a vieții și a activității noastre colective, în care geniul limbii și-a pus pecetea individualității sale. Formînd astfel un tot organic, înzestrat cu o viață proprie, care nu suferă nici o atingere, ele trebuiesc respectate și nu distruse printr-o analiză formalistă dusă la exces, care, după înțeleapta vorbă a Romînului, înseamnă nici mai mult nici mai puțin decît să despici firul de păr în patru.

BDD-A10334 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:42:40 UTC)